

F

Oponentský posudek diplomové práce
Drahomír Frühbauer: Vztah svaté večeře Páně a homilie
v odkazu reformátorů Ulricha Zwingliho a Jeana Calvina

Předmět zkoumání v rámci předložené diplomové práce je definován jednoznačně – vztah večeře Páně (VP) a homilie. Méně jednoznačně působí spojení „v odkazu reformátorů“. V práci to není blíže specifikováno a bude občas nejasné, zda autor právě myslí na situaci v době reformace či dnes.

Struktura práce však dovoluje nahlédnout, co autor zamýšlí: Prozkoumat podrobněji danou problematiku u jmenovaných reformátorů a učinit z toho závěry pro praxi reformované bohoslužby. V samotném zdůvodnění tématu autor sám naznačuje – opět bez větší diferenciaci – svůj záměr: „Ověřit, do jaké míry je reformovaná bohoslužba bohoslužbou nesakramentální“ (5), přičemž se odvolává na obecné „tvrzení, že v reformovaných církvích je kladen důraz na slovo na úkor svátostí“. Je pravda, že toto „se říká“, ale v diplomové práci by bylo třeba podobné tvrzení opřít alespoň o jediný literární či jiný doklad. Žádná ze současných reformovaných bohoslužebných agend totiž nic takového nejspíš nepotvrdí. Vyjít lze tedy leda z praxe sborů, kde není v každých bohoslužbách VP, ale ani tam není možno tvrdit, že „důraz na slovo je na úkor svátostí“.

Úvod práce je poněkud neobvyklý. Místo rozvržení práce a uvažovaných cílů autor zařadil rovnou vysvětlení některých pojmů (liturgie, VP, Boží slovo, homilie a další). Proč se autor rozhoduje pro termín homilie, když protestantské homiletiky tak nečiní, vysvětleno není, ani není blíže specifikováno, co bude kdy autor rozumět termínem „reformovaný“. Někdy měl totiž zřejmě na mysli „reformační“, jindy je to natolik zobecňující pojem, že s ním lze těžko spojit konkrétní fenomén. Ostatně pro reformované je typická rozmanitost.

V zásadě však autor postupuje ve své práci logicky. Nejprve popisuje základní charakteristiky reformované bohoslužby (především biblické východisko) a její vznik. Pojednává hlavní protagonisty jihoněmeckého protestantismu (Schwarz, Bucer, Zwingli, Farel a Calvin) a Skotska (Knox). Podrobněji se pak ve čtvrté, nejrozsáhlejší kapitole věnuje teologii Zwingliho a Calvina se zaměřením na výklad vztahu VP a Slova. Dochází k závěru, že autorita Písma u obou reformátorů hraje primární roli, Zwingliho pojetí, založené v rozlišení Stvořitele a stvoření a v důrazu na charakter „vzpomínky“, však nenutí k úzké souvislosti zvěstovaného Slova a svátosti, kdežto Calvin, m.j. důrazem na „viditelné Slovo“ a působení Ducha svatého, tuto souvislost posiluje. Oba reformátoři však vcelku shodně usilovali o častější vysluhování VP, ač neuspěli. Toto historické zkoumání je dokládáno bohoslužebnými pořádky z velmi cenné historické edice I. Pahlové, *Coena Domini*, vyvracející tvrzení o „nesakramentální“ reformované bohoslužbě.

Závěrečné kapitoly se pokoušejí o souhrn. Je nesporné, že důraz na Slovo jakožto prostředek Božího sebezjevení a sebesdělení určuje převažující podobu reformační bohoslužby a může se zdát, že má pak až příliš naukový, dokonce osvětový charakter. Škoda, že právě v této části (např. 65) autor poněkud nečekaně a bez nejmenšího pokusu diferencovat nebo pokusu porozumět, se pouští do poněkud laciné kritiky takové bohoslužby. Je totiž nepochopitelné, že až zde. Daleko logičtější by bylo, kdyby to tvořilo třeba východisko práce a na tomto závěrečném místě bychom již očekávali zaslíbené vysvětlení, proč k popisovaným jevům (například subjektivní volba textů kázání, centrální postavení kazateln, pohrdání VP atp.) došlo, ač – aspoň podle dosavadního výkladu autorova – úmyslem reformátorů toto nebylo.

Vlastní závěr (16 řádků) je tezovitým souhrnem toho, co autor chtěl na úvodní poměrně stručnou otázku odpovědět. Protože východiskem Zwingliho a Calvina byla jihoněmecká predikantská bohoslužba, není slavení VP v centru. Poněkud slabě působí však v závěru diplomové práce zjištění, že se o propojení slova a svátosti Calvin snažil, kdežto

„Zwingli se o toto nesnažil“ (74). Problematická je i hodnotící výpověď, že „bohoslužba slova navzdory jejím výhodám není plnohodnotným křesťanským shromážděním“ (tamtéž). Jednak plnohodnotnost křesťanského shromáždění nezaručí výkon čehokoliv, tedy ani konání VP, jednak se zde ukazuje – přes všechny dobré výklady v předložené práci – podcenění kázání. Je pravda, že reformovaná bohoslužba si to v otázce přítomnosti Boží nečiní právě snadné. Rozmanitost reformačních nauk v této věci by nás však měla vést k opatrnosti a respektu a je věcí odborně vzdělaných bohoslovců, aby uměli dostatečně diferencovat. Čteme-li však, že kázání Kristovu přítomnost ohlašuje, kdežto ve svátosti je osobně přítomen (70), lze pochybovat, zda diplomand zvládl základní teologickou abecedu.

Podobných poněkud nepřesných výpovědí, které se sotva mohou odvolávat na jinak hojně citovanou Instituci, najdeme více. Například autor dochází k závěru, že „jak Calvin tak i Zwingli byli představiteli *theologia gloriae*“ (59). Se zdůvodněním, že „smyslem theologie má být především oslava jediného a svatého Boha“ (!!!?). Je dobře, že si diplomand všiml, že II. vatikánský koncil svou liturgickou reformou je vstřícný vůči reformačním církvím, takže lze nalézt řadu styčných bodů (68nn). Skok z Calvinovy Instituce k *Sacrosanctum Concilium* však může budít dojem, že to byl právě tento koncil, který odstartoval nové vnímání souvislosti mezi kázáním a VP v prostředí reformovaném. Aby tento dojem nemohl vzniknout, mohl diplomand alespoň naznačit, že nikdo menší než K.Barth, a s ním v našem prostředí J.Smolík, dlouho před koncilem o toto pojetí usilovali.

Už bylo naznačeno problematické, nediferencované užívání termínu „reformovaný“. Ostatně nadpis kap. 2 vzbuzuje dojem, že existuje jeden, obecný typ reformované bohoslužby, analogicky ke „kanonické mši“, kterou autor staví na jiných místech jako vzor. Ale to by pak prozrazovalo dosti zásadní nepochopení toho, jak „reformování“ rozumí církevním útvarům, konfesím či bohoslužebným řádům. Proto i jinak v zásadě pozitivní návrh, že by se reformovaní měli držet ekumenického lekcionáře a církevního roku (13), aby se uchránili „blouzniveckých poloh“ a naopak se tak podrželi „společných křesťanských základů“, by asi nenalezl velké pochopení. Takto formalisticky při výkladu slova Božího opravdu postupovat nelze a nestačí.

Práce se opírá (podle seznamu literatury) především o slovníková a encyklopedická hesla, a to ne vždy nejnovějšího data. Tomu odpovídají i některá tvrzení, která nejsou blíže doložena ani vysvětlena. Například že „velkou škodou bylo opuštění lekcionáře“ (22). Proč je to škoda? V jakém smyslu? Jak tento lekcionář vypadal a jaké pro to byly důvody? Nebo otázka „zákazu zpěvu“ (7 a 25), vedoucí podle diplomanda ke „kulturnímu barbarizmu“ (7). Ačkoli diplomand sám ukazuje, že Zwingliho vede k onomu odmítání zpěvu (ale i obrazů) obava před formálním ceremonialismem a v tehdejší době běžným chápáním těchto projevů jako „stupínků pomyslného Jákovova žebříku“ k Bohu (45), dále se tím nezabývá a nepokouší se o hlubší porozumění.

Zwingli skutečně nemohl uvažovat v dnešních kategoriích jako kulturnost nebo estetika, to vše mu odporovalo porozumění ospravedlnění hříšníka na základě oběti Ježíše Krista. Tehdejší curyšská veřejnost chápe zpěv žalmů (provozovaný pouze mnišskými bratrstvy v latině), liturgické zpěvy a modlitby (opět pouze latinské) za „záslužný skutek“. Proto Zwingli nevymýšlí novou bohoslužbu (12), ale sahá k té, která je v okolní (katolické) církvi běžná, a ta se skládá z jednotlivých čtení, kázání a modliteb. Dobře vystihuje, podle Zwingliho, oč má jít v bohoslužbě: o nasycení Kristovým slovem. „Nesrozumitelný kravál a ubreptané modlitby“ musí ustoupit jasnému a srozumitelnému výkladu bible (Zwingli se písemně nikde nevyjádřil proti zpěvu shromáždění, pouze odmítl tradiční mešní zpěvy své doby). Právě tak „Prophezei“ místo modliteb hodin není u Zwingliho projevem rozumářství, ale opět výrazem toho, co považuje za základ pravé zbožnosti: ne nesrozumitelné odříkávání předepsaného penza, ale slovo Boží na základě Písma. A to nevede k individuálně prožívané zbožnosti, nýbrž – u Zwingliho výrazně – k odpovědnosti za město, školu, povolání a rodinu.

Jako drobnost se pak jeví například tvrzení, že Bucer šířil reformační učení i v Anglii, kam odcestoval na pozvání arcibiskupa (24). On tam totiž prchá. aby si zachránil život! Nebo

dokládat Calvinovo pojetí znaků církve textem z Druhé helvetské konfese (55³⁰³) také není dost dobře možné.

K práci s literaturou se pojí i další otázky. Hojně je citována například Westminsterská konfese (9n). Nikde není zdůvodněno, proč právě ona, působí to dojmem náhodnosti: autor ji měl náhodou po ruce a jinou reformovanou konfesi nikoliv. Citována je v angličtině bez překladu. Pro hlavní text to považuji za nevhodné. Ostatně existuje i české vydání. Ještě nápadnější je to s citacemi z Heidelberského katechismu: základem je internetový zdroj v angličtině. Druhá helvetská konfese je citována v němčině. Proč, když máme skvělé české vydání, standardně užívané. Nebo měl autor sáhnout k originální edici. Poměrně rozsáhlé úryvky (především z P.Filipiho Hostiny chudých v závěru práce) měly být uvedeny buď jako parafráze nebo citát.

Z hlediska formálního práce vykazuje řadu nedostatků. Hlavní kapitoly by měly začínat na nové stránce, víceslovné poznámky by měly končit tečkou, u knižních titulů vesměs chybí místo vydání. V textu je řada „překlepů“, vynechaných slov, písmen atp.

Celá práce vykazuje chvályhodný zápal pro danou problematiku, kterou lze považovat za vysoce aktuální. I výsledek, jakkoli jednotlivosti mohou být sporné, se může jevit sympaticky. Pozitivně lze hodnotit i vlastní postup práce a ohled na zasazení reformované bohoslužby do ekumenické perspektivy. Práce však v konečné podobě působí velmi chaotickým dojmem, časté citace z encyklopedických a slovníkových hesel či sborníků neumožňují hlubší diferenciaci a profilovanost, spíše obecná tvrzení. Mezi literaturou nenalezneme monografie k danému tématu, ačkoli i v naší knihovně je lze nalézt (např. R.Kunz: Gottesdienst evangelisch reformiert. Zürich 2001). Objevuje-li se až vášnivá polemika vůči (zjalovělé) reformované bohoslužbě, není to nijak doloženo, ale ani vyvráceno srovnáním s moderními liturgickými příručkami. vše zůstává spíše na osobní rovině.

Přes všechny uvedené výhrady doporučuji diplomovou práci k obhajobě, hodnocení na stupni E.

ThDr. Ladislav Beneš
odborný asistent

V Praze, 2.6.2008